PATRISTICA

PATRISTICS

Omiliile Sfântului Petru Chrysologul la Buna Vestire (CXL, CXLII, CXLIII, CXLIV)

Asist. Dr. Dragoș Boicu[1]

Abstract:

Of the approximately 180 homilies of St. Peter Chrysologus, a group of 4 sermons [CXL, CXLII- CXLIV] stands out, being dedicated to the feast of Annunciation. These texts represent one of the most important collections of sermons on the Annunciation, made by a Christian author of the "Golden Age" of Patristic Literature. On the other hand, the ideas expressed indicate a crystallization of a bold mariology, with profound Christological valences that correspond to the doctrine standardized after the Third Ecumenical Council of Ephesus (431 A.D.). In addition, we can recognize a set of hermeneutical keys that the venerable bishop of Ravenna applies for the exegesis of Luke's first chapter, an interpretation meant to prepare his community before celebrating the Nativity of Christ..

Keywords: Peter Chrysologus, Ravenna, Annunciation, the Nativity of Christ, homiletics

I

Numărată între praznicele împărăteşti dedicate Maicii Domnului (οἱ Θεομητορικές Ἑορτές), sărbătoarea „Bunei Vestiri" are în acelaşi timp o profundă semnificaţie hristologică, celebrând zămislirea Logosului dumnezeiesc în pântecele Fecioarei ca moment de „începătură a mântuirii noastre" – un prim act din activitatea de răscumpărare săvârşită de către Mântuitorul Hristos. Însemnătatea teologică a unui astfel

[1] Dragoș Boicu, Asistent la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna" din cadrul Universității „Lucian Blaga" din Sibiu. E-mail: dragos.boicu@ulbsibiu.ro.

de eveniment a impus de timpuriu o atenţie deosebită atât din punct de vedere liturgic, cât şi omiletic, cum dau mărturie câteva cuvântări rostite în prima jumătate a veacului al V-lea de către Sfântul Petru Chrysologul.

Context

Totuşi, lecturând predicile la Buna Vestire alcătuite de episcopul din Ravenna se poate observa lesne că ele stau într-o strânsă legătură cu Praznicul Naşterii Domnului, precedând cu câteva zile sau săptămâni sărbătorirea Crăciunului. De fapt, aceste omilii fac parte din „ciclul nativităţii" alături de cuvântările despre Întrupare şi Naştere (140A, 140B, 141, 145, 146, 147 148, 148A), despre fuga în Egipt (150, 151) şi despre uciderea pruncilor (152, 153). Stéphane Mercier include în acest ciclu şi omiliile la Sfântul Ştefan (154), la calendele lunii Ianuarie (155, 155A), dar şi cele la Epifanie sau despre magi (156, 157, 158, 160)[2].

Prezenţa Bunei Vestiri în „ciclul nativităţii" poate părea oarecum nepotrivită dacă nu ţinem cont de istoricul praznicului, ceea ce impune câteva clarificări pe marginea acestui aspect.

La începutul secolului trecut monahul benedictin Fernand Cabrol (†1937) publica articolul „Annonciation (Fête de l')" în ambiţiosul *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*[3], pe care îl edita împreună cu Henri Leclercq. Cu acest prilej rezuma în mod savant informaţii despre originile praznicului, data serbării, relaţia cu Advent-ul romano-catolic şi particularităţile liturgice ale serviciului divin de Buna Vestire. În faţa evidenţelor patristice şi liturgice, Cabrol afirma că „nu este posibil astăzi, cu progresele realizate de aceste studii să ignorăm că la origine nu este nicio sărbătoare propriu-zisă"[4].

„Urme" ale unei sărbători dedicate Fecioarei Maria ce include referiri şi la Buna Vestire sunt identificate începând cu secolul al V-lea, fiind indicate omiliile episcopului Proclu al Constantinopolului[5] şi a lui Vasile, episcopul Seleuciei[6], dar care nu reprezintă

[2] Stéphane Mercier, *Divini ortus claritas. Le cycle de Noël dans les sermons de saint Pierre Chrysologue: introduction, traduction et commentaire*, Faculté de théologie, Université catholique de Louvain, 2018, p. 17-18.

[3] Fernand Cabrol, „Annonciation (Fête de l')", în *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, vol. 1.2, Letouzey et Ané, Paris, 1905, col. 2241-2255).

[4] *Ibidem*, col. 2243.

[5] *Homilia de Laudibus Sanctae Mariae* (CPG-5800, CPG-8630), *PG* 65:680-692; Nicholas Constas, *Proclus of Constantinople and the Cult of the Virgin in Late Antiquity. Homilies 1-5, Texts and Translations* (*Supplements to Vigiliae Christianae*, 66), Brill, Leiden/Boston, 2003, p. 136-146. Traducere românească în Ermanno M. Toniolo, *Acatistul Maicii Domnului explicat: imnul şi structurile lui mistagogice*, prezentare şi traducere de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2009, p. 341-348.

mărturii de necontestat ale praznicului Bunei Vestiri aşa cum îl înţelegem astăzi (col. 2247). În schimb, aceste texte reprezintă vestigii ale popularităţii extraordinare de care se bucura în Constantinopolul secolului al V-lea „cea mai veche sărbătoare marială: «sinaxa» sau «memorialul» Fecioarei Maria din 26 decembrie, în acelaşi timp o celebrare a Mariei Fecioare, Noua Evă care a împăcat pe Dumnezeu cu oamenii şi o exaltare a fecioriei în Biserică drept actualizare a statutului şi demnităţii mariale a femeilor”[7]. Totuşi, Fernand Cabrol nu reuşeşte să explice într-un mod convingător cum s-a ajuns de la „soborul Maicii Domnului” din a doua zi de Crăciun la serbarea zămislirii miraculoase a Logosului dumnezeiesc în pântecele Fecioarei Maria în ziua de 25 martie, dată la care unele martirologii şi calendare mai vechi reţin „die VIII kal. Aprilis Christus conceptus creditur quo et passus” (se crede că în ziua de 25 de martie a fost zămislit Hristos, (zi) în care a şi pătimit)[8]. Dar aceste menţiuni nu presupun neapărat celebrarea festivă (la mention au martyrologe ou au calendrier n'entraîne pas nécessairement une fête), cum bine evidenţiază Dom Cabrol[9] bazându-se şi pe mărturiile liturgice apusene care fixează sărbătorirea Bunei Vestiri în perioada premergătoare Naşterii Domnului, denumită în tradiţia latină Advent. Cu toate acestea, nici aici nu este oferit un argument solid pentru practica celebrării zămislirii Mântuitorului în proximitatea Crăciunului, ci este invocată decizia sinodului de la Toledo din anul 656 care prevedea transferarea solemnităţilor liturgice specifice Bunei Vestiri din 25 martie la 18 decembrie din pricina asprimii Postului Mare, incompatibilă cu bucuria praznicului[10]. Dar din acest parcurs lipsesc dovezile celebrării propriu-zise în ziua de 25 martie până în secolul al VII-lea.

---

[6] *Sermo in sanctae deiparae annuntiationem* (BHG-1112p, CPG-6656.39), *PG* 85:425-452. Traducere românească în Ermanno M. Toniolo, *Acatistul Maicii Domnului explicat*, p. 355-371.

[7] Ioan I. Ică jr, „Imnul Acatist – mistagogie şi istorie”, în Ermanno M. Toniolo, *Acatistul Maicii Domnului explicat*, p. 35.

[8] Fernand Cabrol, „Annonciation (Fête de l')”, col. 2248. Sunt menţionate mai multe mărturii latine precum Augustin, *De Trinitate*, I.IV.5, *PL* 42:894, Tertulian, *Adversus Judaeos*, VIII, *PL* 2:656. Thomas J. Talley, „Further Light on the Quartodeciman Pascha and the Date of the Annunciation”, în *Studia Liturgica* 33 (2003), p. 151-158. Pentru „coincidenţa” primei zile a creaţiei, a Întrupării şi a morţii Mântuitorului în viziunea părinţilor apuseni a se vedea şi Dan Alexandru Streza, *Sărbătoarea Naşterii Domnului. Originea apostolic, evoluţia şi importanţa ei în cadrul anului liturgic*, Ed. ULBS/Andreiana, Sibiu, 2011, p. 267-268.

[9] Fernand Cabrol, „Annonciation (Fête de l')”, col. 2248.

[10] Mansi, Concil. Collectio, t. XI. col. 33-34: „Qua de re, quoniam die qua invenitur angelus virgini Verbi conceptum et nunciasse verbis et indidisse miraculis, eadem festivitas non potest celebrari condigne, cum inter dum quadragesimae dies, vel paschale festum videtur incumbere, in quibus nihil de sanctorum solemnitatibus, sicut ex antiquitate regulari cautum est, convenit celebrari... ideo speciali constitutione sancitur ut, ante octavum diem, quo natits est Dominus, genitricis quoque eius dies habeatur celeberrimus et praeclarus”.

Un an mai târziu, în 1906, cercetătorul asumţionist Vailhé Siméon (†1960) publica o serie de noi mărturii patristice „nu pentru a infirma concluziile savantului abate de la Farnborough", ci mai degrabă pentru a le completa, devansând „cu circa două secole, data la care identificăm pentru întâia oară pe 25 martie această sărbătoare a Sfintei Fecioare"[11]. V. Siméon aduce în discuţie canonul 52 de la Sinodul Quinisext (691/692 d.Hr.) care prevede săvârşirea Liturghiei (Darurilor) celor mai înainte sfinţite „în toate zilele postului sfintei patruzecimi, afară de sâmbătă şi duminică şi de sfânta zi a Bunei Vestiri [text grec]", ceea ce confirmă practica evocată de *Chronicon paschale* (cca 630 d.Hr.): „În această zi, adică a XXV-a a lunii martie la romani Biserica lui Dumnezeu universală şi apostolică, din tradiţia de Dumnezeu purtătorilor învăţători, celebrează Buna Vestire a Sfintei Doamnei noastre slăvitei Născătoare de Dumnezeu şi pururea fecioarei Maria"[12].

În acelaşi timp teologul asumpţionist combate teza abatelui Cabrol care considera că, iniţial, data de 25 martie a fost legată de inaugurarea festivă, în secolul al IV-lea, a unei basilici din Nazaret dedicată Bunei Vestiri, zi care a rămas asociată evenimentului, devenind în timp o sărbătoare în sine, cum fusese cazul zilei de 14 septembrie, când s-a făcut sfinţirea Bisericii Sfântului Mormânt, 8 septembrie, când a fost sfinţită o biserică închinată Maicii Domnului de lângă scăldătoare Vitezda (543), sau 21 noiembrie, când a fost inaugurată în anul 543 biserica dedicată Sfintei Fecioare în Ierusalim[13]. Deşi verosimilă, relaţia dintre un astfel de edificiu şi sărbătoarea Bunei Vestiri s-ar putea baza doar pe tradiţii târzii, în vreme ce sursele anterioare secolului al VI-lea nu dau mărturie despre zidirea unei biserici la Nazaret în intervalul vizat[14].

De asemenea, mărturiilor patristice invocate de Cabrol le sunt adăugate omiliile preoţilor Isihie[15] (†450) şi Chrysippus[16] (†479) din Ierusalim care alături de omilia lui Proclu, reprezintă pentru V. Siméon „dovezi irefutabile" ale faptului că „Buna Vestire se sărbătorea şi la Constantinopol şi la Ierusalim din secolul al V-lea şi chiar din prima

[11] Vailhé Siméon, „Origines de la fête de l'Annonciation", în *Échos d'Orient*, tome 9, n°58, 1906. p. 138.

[12] Chronicon paschale, PG 92:488: „Ἐν ταύτῃ τοίνυν τῇ ἡμέρα, λέγω δὲ τῇ κε' τοῦ κατὰ Ῥωμαίους Μαρτίου μηνὸς, παραλαβοῦσα ἀπὸ τῶν θεοφόρων διδασκάλεων ἑορτάζει τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν ἐνδόξου Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας ἡ τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία".

[13] Fernand Cabrol, „Annonciation (Fête de l')", col. 2246.

[14] Vailhé Siméon, „Origines de la fête", p. 144-145.

[15] *Homilia I de sancta Maria Deipara* (CPG-6569), *PG* 93:1460-1468, *Homilia II de sancta Maria deipara* (CPG-6570), *PG* 93:1453-1460.

[16] *Homilia in sanctam Mariam deiparam* (CPG 6075), *Patrologia Orientalis* (*PO*) 19 (1926), p. 336-343.

jumătate a acestui secol, în preajma anului 430 [...] şi se sărbătorea în 25 martie ca în zilele noastre"[17].

Această ipoteză avea să fie respinsă câţiva ani mai târziu de către Martin Jugie (†1954), un alt teolog asumpţionist, care propunea să se ia în considerare faptul că în epoca respectivă sărbătoarea Bunei Vestiri era considerată o pregătire pentru praznicul Naşterii Domnului, celebrată în duminica de dinainte de Crăciun[18]. Mai mult decât atât, o practică similară este atestată de ritul ambrozian şi de tradiţia Bisericii din Aquileea şi, aşa cum constatase F. Cabrol, chiar şi în Biserica Asiriană (Nestoriană) există o serie de patru duminici ale Bunei Vestiri înainte de Crăciun, ceea ce-l determină pe M. Jugie să concluzioneze că în vremea lui Nestorie exista „un fel" de sărbătoare a Bunei Vestiri care se celebra în duminica de dinainte de Crăciun[19]. Într-un context similar ar fi fost rostite şi omiliile preoţilor Isihie şi Chrysippus, subliniind că abia între anii 550 şi 553 Avraam, episcopul Efesului, are iniţiativa de a serba în premieră Buna Vestire la 25 martie[20], cu 9 luni înainte de data Naşterii Domnului, cum reiese dintr-o omilie rostită la Ierusalim[21]. Dar conţinutul predicii nu este doar o dovadă că celebrarea Bunei Vestiri la 25 martie este o „inovaţie", ci indică cât se poate de clar că aceeași sărbătoare a fost localizată anterior în ciclul Crăciunului[22].

M. Jugie lucrase la această ipoteză de circa un deceniu, publicând câteva observaţii preliminare încă din 1913[23], în care evidenţia că „din modul în care se adresează și din grija pe care o are pentru a legitima data de 25 martie, este clar că Avraam al Efesului s-a considerat unul dintre primii predicatori care au vorbit despre misterul Bunei Vestiri în chiar ziua când Fecioara a primit solia din cer[24]. Dacă mărturia lui este credibilă – și pare

---

[17] Vailhé Siméon, „Origines de la fête", p. 143.

[18] Martin Jugie, „Homelies mariales Byzantines. *Textes grecs édités et traduits en latin*", *PO* 16 (1922), p. 435.

[19] *Ibidem*, p. 435-436.

[20] *Ibidem*, p. 435-438; Pauline Allen, „Portrayals of Mary in Greek Homiletic Literature (6th–7th centuries)", în Leslie Brubaker and Mary B. Cunningham (eds.), *The Cult of the Mother of God in Byzantium: Texts and Images*, Routledge, New York, 2016, p. 73-74.

[21] *De annuntiatione* (BHG-1136h, CPG-7380) în Martin Jugie, „Homelies mariales Byzantines", *PO* 16, p. 442-447.

[22] Michel van Esbroeck, „La lettre de l'empereur Justinien sur l'Annonciation et la Noël", în *Analecta Bollandiana*, 86 (1968), p. 370.

[23] Martin Jugie, „Abraham d'Ephèse et ses écrits", în *Byzantinische Zeitschrift*, 22 (1913), p. 37-59.

[24] Rămâne totuşi de stabilit dacă Avraam se adresa comunităţii din Ierusalim sau celei din Efes cum încearcă să ne convingă R.A. Fletcher, „Celebrations at Jerusalem on March 25th in the Sixth Century A.D.", în *Studia Patristica* 5 (1962), p. 30-34.

dificil să o contestăm – trebuie să concluzionăm că în prima jumătate a secolului al VI-lea a început să fie oficializată în Orient sărbătoarea de 25 martie"[25].

Reconstituirea evoluţiei acestui praznic înregistrează un progres important în anul 1923, când acelaşi M. Jugie îşi publica constatările făcute în contextul editării şi publicării „Omiliilor mariale bizantine" în paginile colecţei *Patrologia Orientalis*[26]. De această dată autorul îţi sintetizează observaţiile arătând că:

1. A existat în Orient, anterior Sinodului de la Efes (431) o sărbătoare a Sfintei Fecioare, adesea denumită „Pomenirea Sfintei Maria" (μνήμη τῆς ἁγίας Μαρίας sau μνήμη τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρτεθένου Μαρίας) ce avea ca obiect maternitatea divină, în general, şi zămislirea feciorelnică, în special.

2. Această sărbătoare a fost cel mai probabil singura sărbătoare marială în Orient până în vremea lui Iustinian (†565).

3. Era o sărbătoare cu dată schimbătoare ce făcea parte din intervalul liturgic pregătitor pentru praznicul Naşterii Domnului. Este cert că era celebrată într-o duminică şi, aproape sigur, era plasată în duminica de dinainte de Crăciun.

4. Aceeaşi sărbătoare a existat de asemenea, cel puţin după Sinodul de la Efes, şi în anumite regiuni apusene.

5. Printre celelalte elemente ale Adventului timpuriu, atât în Răsărit, cât și în Apus, cel puțin după Sinodul de la Efes, a existat şi o sărbătoare a zămislirii și a nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, care a fost sărbătorită în duminica dinaintea sărbătorii mariale[27].

Argumente foarte convingătoare pentru susţinerea ultimei concluzii sunt găsite de M. Jugie în tradiţia liturgică a Bisericilor necalcedoneene (nestoriană[28], dar şi iacobită[29]),

---

[25] Martin Jugie, „Abraham d'Ephèse et ses écrits", p. 44.

[26] Martin Jugie, „La première fête mariale en Orient et en Occident, l'Avent primitif", în *Échos d'Orient*, 22:130 (1923), p. 129-152. Cu câteva modificări şi adaosuri, textul a fost publicat drept introducere la „Homelies mariales Byzantines. *Textes grecs édités et traduits en latin*", în *PO* 19 (1926), p. 289-317.

[27] Martin Jugie, „La première fête mariale", p. 130-131. Paul F. Bradshaw, Maxwell E. Johnson, *The Origin of Feasts, Fasts and Seasons in Early Christianity*, Liturgical Press, Collegeville, 2011, p. 200; Jaroslav Pelikan, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor*, Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 66.

[28] Este amintită Soubara, un interval de patru săptămâni prin care Biserica Asiriană se pregăteşte pentru praznicul Naşterii Domnului, cf. Martin Jugie, „La première fête mariale en Orient et en Occident", p. 138. A se vedea şi indicaţiile tipiconale din Michael J. Bazzi, *Chaldean Prayers and Hymns*, San Diego, 1997, p. 234.

[29] Anton Baumstark, *Festbrevier und Kirchenjahr der syrischen Jakobiten*, Paderborn, 1910, p. 246-247. În tradiţia Bisericilor miafizite se demarcă un interval de 8 săptămâni premergătoare Crăciunului. Acest lucru presupune că începând cu 1 noiembrie, duminicile de dinainte de Naşterea Domnului sunt învestite cu o semnificaţie aparte, adesea inspirată din

precum şi a celor din nordul Italiei[30], fiind identificaţi mai mulţi martori, precum episcopii Filastrius de Brescia, Maxim de Turin şi Petru Chrysologus la Ravenna[31]. Deşi în secolul al IV-lea nu se cunoaşte încă o perioadă de patru până la şase duminici de pregătire pentru Naşterea Domnului, la mijlocul veacului următor, pentru a contracara erezia nestoriană, praznicul a fost celebrat cu o solemnitate deosebită la Ravenna, în Gallia şi în Peninsula Iberică, fiind introdus un ciclu special de pregătire pentru Crăciun[32].

Teza lui Jugie avea să fie confirmată odată cu publicarea unei epistole adresată în anul 560 Bisericii din Ierusalim de către împăratul Iustinian († 565)[33] care îi îndemna pe credincioşi şi clerici să prăznuiască Întâmpinarea Domnului (Hypapante) în ziua de 2 februarie, armonizând-o cu data a patru sărbători: Buna Vestire, Naşterea Domnului, naşterea Sfântului Ioan Botezătorul şi zămislirea Înaintemergătorului – celebrate în ziua de 25 a lunilor martie, decembrie, iunie şi septembrie[34]. Legat de data propusă pentru Buna Vestire, în textul scrisorii găsim următorul pasaj:

Retroversiunea latină din georgiană	Traducere
§7. Et in hunc errorem primi ceciderunt, quia non caverunt diem Annuntiationis, quae facta est a Gabriele angelo ad sanctam semper virginem	§7. Şi în această rătăcire au căzut cei dintâi [care serbează Crăciunul împreună cu Epifania] pentru că nu dau atenţie zilei de Buna Vestire, care a fost realizată de

capitolul 1 al Evangheliei de la Luca. Dintre aceste reţinem duminica a treia dedicată bunei vestiri a lui Zaharia, a patra dedicată Bunei Vestiri, a cincea dedicată întâlnirii Sfintei Fecioare cu Elisabeta, respectiv a şasea închinată naşterii Sfântului Ioan Botezătorul. cf. Martin Jugie, „La première fête mariale en Orient et en Occident", p. 138.

[30] Martin Jugie, „La première fête mariale en Orient et en Occident", p. 144-152; Pauline Allen, „The Sixth-Century Greek Homily A Re-Assessment", în Cunningham, Pauline Allen (eds.), *Preacher and Audience: Studies in Early Christian and Byzantine Homiletics*, Brill, Leiden/Boston/Köln, 1998, p. 207; Pauline Allen, „Portrayals of Mary in Greek Homiletic Literature", p. 72.

[31] Martin E. Connell, *Eternity today: on the liturgical year*, vol. 1, Continuum, New York/London, 2006, p. 57. R.A. Fletcher constată şi el: „But, whatever may have been the exact date of its celebration, what is clear is that the Marian festival was so closely linked with the Nativity festival that they can hardly have been seen as two distinct and separate occasions" în „*Three Early Byzantine Hymns* And Their Place In The Liturgy Of The Church Of Constantinople", în *Byzantinische Zeitschrift*, 51:1 (1958), p. 60.

[32] Corrado Maggioni, „La Vergine Maria nel primitivo ciclo del Natale", in Ermanno M. Toniolo (ed.), *La Vergine Madre nella Chiesa delle origini. Itinerari mariani dei due millenni*, vol. I, Roma, 1996, p. 92-93.

[33] Michel van Esbroeck, „La lettre de l'empereur Justinien", p. 351-371; idem, „Encore la lettre de Justinien. Sa date: 560 et non 561", *Analecta Bollandiana*, 87 (1969), p. 442-444.

[34] Michel van Esbroeck, „La lettre de l'empereur Justinien", p. 351.

Mariam, quae facta est corporaliter ad eam Dei Verbum quod concepit, id quod perfectus est vicesima quinta mensis martii".	îngerul Gavriil sfintei şi pururea fecioarei Maria, [vestire] făcută ei trupeşte, pentru că L-a zămislit pe Cuvântul lui Dumnezeu, ceea ce s-a împlinit în a douăzecişişicincea (zi) a lunii martie.

Din cuprinsul scrisorii reiese că sărbătoarea Bunei Vestiri stă la baza viziunii unitare a împăratului, fiind reperul în funcţie de care sunt calculate toate celelalte praznice, iar Crăciunul reprezintă corolarul care determină data Întâmpinării Domnului[35]. Atât de eficientă a fost această intervenţie imperială încât cele mai vechi manuscrise liturgice găsite la Ierusalim conţin deopotrivă calendare şi lecţionare structurate după ciclul liturgic al sărbătorilor cu dată fixă, începând cu Buna Vestire la 25 martie sau Naşterea Domnului la 25 decembrie[36]. O observaţie similară făcuse şi Baumstark când demonstrase că sărbătoarea Bunei Vestiri a fost preluată de Biserica Antiohiei din cea constantinopolitană la finele secolului al VI-lea[37]. Cert este că abia din a doua jumătate a veacului al VI-lea creaţiile omiletice dedicate Bunei Vestiri pot fi puse în relaţie cu data de 25 martie[38].

Prin urmare nu este de mirare că predicile Sfântului Petru Chrysologul despre Buna Vestire stau într-o strânsă legătură cu sărbătoarea Naşterii Domnului, care pare iminentă, urmând a fi prăznuită în următoarele zile. M. Jugie sublinia încă din 1923 importanţa mărturiei date de omiliile arhiepiscopului din Ravenna rostite în duminica de dinaintea Crăciunului pe care o considera parte din „l'Avent primitif" alături de duminica premergătoare, dedicată zămislirii şi naşterii Sfântului Ioan Botezătorul[39]. Astfel, Adventul în Ravenna secolului al V-lea „se concentra pe o dublă bună vestire"[40], plecând de la evenimentele istorisite în capitolul 1 al Evangheliei de la Luca. Omiliile Sfântului Petru pot fi grupate în două serii LXXXVI, LXXXVII, LXXXVIII, XCI şi XCII – la zămislirea Înaintemergătorului (*Lc* 1, 5-25) –, respectiv CXL, CXLII, CXLIII şi CXLIV – la Buna Vestire (*Lc* 1, 26-38). Plecând de la ordinea acestor cuvântări Franco Sottocornola consideră că omiliile CXL şi CXLII au fost rostite în înainte de

[35] *Ibidem*.

[36] Daniel Galadza, *Liturgy and Byzantinization in Jerusalem*, Oxford University Press, New York, 2018, p. 23, 233.

[37] Anton Baumstark, „Der Antiochenische Festkalender des frühen sechsten Jahrhunderts", în *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft*, 5 (1925), p. 135.

[38] Chiar şi aşa certitudinea nu este „absolută" întrucât principiile pe care le formulează studiul comparativ al tradiţiilor liturgice „nu pot fi tratate ca nişte «legi», ci mai curând ca nişte jaloane de ghidare a cercetării", cf. Ciprian Streza, „Definirea unei metode de lucru: de la Anton Baumstark la cercetările liturgice contemporane", în *Revista Teologică*, 87:1 (2005), p. 148.

[39] Martin Jugie, „La première fête mariale en Orient et en Occident", p. 146-148, 152.

[40] Martin E. Connell, *Eternity today*, p. 61.

Crăciun, în vreme ce predicile CXLIII şi CXLIV au fost ţinute după praznicul Naşterii Domnului[41].

Text

Urmărind firul ideilor expuse în omiliile la Buna Vestire putem identifica acest rol introductiv pentru praznicul Naşterii Domnului

Sermo 140

Ierarhul subliniază de la bun început necesitatea purificării lăuntrice pentru a putea „privi" către miracolul Naşterii Domnului (§1). Detaliile temporale şi geografice oferite de evanghelistul Luca au rostul de a dovedi istoricitatea întrupării Fiului lui Dumnezeu. Îngerul este prezentat ca peţitor (lat) – mijlocitor al minunii – trimis să împiedice consumarea logodnei lui Iosif cu cea care a fost aleasă să fie logodnică a lui Dumnezeu (§2). Salutarea îngerului cuprinde în sine jertfa slujirii pe care vestitorul o aduce Fecioarei, care , spre deosebire de alţi oameni se împărtăşeşte de toată plinătatea harului (§3). Sfântul Petru face şi el apel la paralela Eva-Maria, demonstrând rolul pe care îl are Maica Domnului în izbăvirea întregii omeniri (§4). „Tulburarea" Fecioarei nu este determinată de înfăţişarea ieşită din comun a îngerului, ci de planul dumnezeiesc care îi este împărtăşit, pentru că înţelege implicaţiile şi mai ales responsabilitatea pe care o va avea devenind Născătoare de Dumnezeu, cuprinzându-L în pântece pe Cel necuprins (§5). Fecioara nu consimte cuvintelor îngerului, ci planului divin după ce pare ezitantă, dar rezerva ei este o dovadă a chibzuinţei şi a unei judecăţi mature – o minte de care se cuvine să ne minunăm şi noi (§6). Episcopul promite o continuare a cuvântului despre naşterea din fecioară într-una din zilele următoare (§7).

Sermo 142

Ierarhul face un scurt rezumat al semnificaţiei textului evanghelic lecturat, a cărui idee centrală este unirea omului cu Dumnezeu într-un singur trup (lat) (§1). Explică faptul că natura firavă a omului a fost întărită să poarte toată slava dumnezeirii în persoana Sfintei Fecioare, al cărei nume vesteşte deja menirea de a fi „maica Stăpânului" (§2). Maria se bucură de binecuvântarea cerească şi de plinătatea harului (§3) ceea ce trezeşte mirarea îngerului care nu poate înţelege minunea micşorării voluntare a lui Dumnezeu ce se lasă cuprins în „îngustimea pântecelui fecioresc" (lat). Cuvintele arhanghelului trădează ezitare şi chiar teamă faţă de Sfânta Fecioară (§4). Firea omenească nu mai experimentase un astfel de miracol, de aceea acceptarea lui a însemnat un act de credinţă ieşit din comun, fiind încredinţat doar minţii Fecioarei Maria (§5). Maica Domnului rămâne fecioară atât la zămislire cât şi după naştere prin puterea

[41] Franco Sottocornola, *L' anno liturgico nei sermoni di Pietro Crisologo*, Casena, 1973, p. 114-118, 256-273.

Fiului care păzeşte castitatea mamei Lui, dovedind că această sarcină este suprafirească, iar însuşirile firii omeneşti se retrag din faţa rânduilii cereşti, adecvată însuşirilor divine (§6). Dar Fiul pe care Fecioara îl naşte nu e propriu-zis Fiul ei, pentru că nu e lucrarea naturii omeneşti, ci a harului, iar Cel ce se naşte e de fapt Mântuitorul întregii zidiri (§7). Ezitarea Mariei nu trebuie înţeleasă ca îndoială cum a fost cazul lui Zaharia care neagă procesele specifice firii omeneşti. Fecioara doar cercetează rânduiala acestei lucrări inedite şi nemaiauzite fără să aibă nevoie de exemple sau pilde (§8). Acceptând nu Fecioara, ci femeia în general participă la lucrarea de restaurare a omului începând cu primul bărbat a cărui cădere Eva a avut un rol de netăgăduit (§9). Naşterea se face prin umbrirea Fecioarei de către puterea lui Dumnezeu care o protejează şi o păstrează în mijlocul societăţii (§10) ca să-l aducă în lume pe Sfântul lui Dumnezeu, adică Dumnezeu Atotputernice, Domnul Savaot (§11). Fecioara şi Elisabeta se întrec într-o competiţie evlavioasă (§12), supunându-se voii dumnezeieşti cu smerenie şi credinţă (§13).

Sermo 143

Pentru a ne apropia de dumnezeiasca taină a naşterii în lume a Fiului lui Dumnezeu este necesară întâi de toate credinţa, căci cuvintele şi raţiunea sunt neputincioase să explice această naştere din fecioară care înseamnă unirea divinităţii nemărginite şi atotputernicre cu materia limitată a trupului lipsit de putere (§1). Mijlocirea îngerului dovedeşte caracterul de taină negrăită al acestui eveniment de la a cărui iscodire trebuie să ne abţinem (§2). Atât îngerul cât şi Fecioara sunt reprezentări ale castităţii, dar dacă în cazul îngerului este vorba de o însuşire a naturii angelice, fecioria Mariei se dovedeşte superioară, fiind rodul virtuţii obţinut prin efort (§3). Harul primit de Sfânta Fecioară reprezintă recunoaşterea şi totodată împlinirea acestei virtuţi prin care omul în persoana Mariei poate fi atât de aproape de dumnezeire (§4). Maica Domnului primeşte harul în chip deplin, şi deşi rămâne exponent al naturii umane, prin virtutea ei personală rămâne distinctă între oameni, ceea ce-i permite să se împărtăşească de puterea divină într-un mod mult mai intens (§5). Pentru calităţile ei ieşite din comun ierarhul sugerează că Dumnezeu era deja alături de Fecioară încă dinainte de sosirea îngerului (§6). Prin miracolul zămislirii dumnezeieşti Sfânta Maria rămâne pe mai departe fecioară fiind concomitent şi maică, iar prin virtutea ei devine „regina deplinei castităţi" (§7). Tulburarea Mariei este o reacţie firească pe care natura umană o experimentează în faţa slavei dumnezeieşti care a binevoit să se mărginească în „îngustimea sălaşului de carne" (§8). Celor ce obiectează că Întruparea ar fi o înjosire a divinităţii, Sfântul Petru le arată că această pogorâre şi „condescendenţă" divină nu face decât să aducă o şi mai mare slavă lui Dumnezeu (§9). Miracolul zămislirii este o manifestare a lucrării creatoare a lui Dumnezeu care este întotdeauna părtaş la apariţia şi dezvoltarea omului în viaţa intrauterin (§10). Întruparea are menirea de a restaura natura compromisă de acţiunile

primului om, ca prin naşterea Mântuitorului firea să fie tămăduită şi să fie întoarsă spre viaţă (§11).

Sermo 144

Oricât ar fi de iscusit în cuvânt, în faţa miracolului Naşterii Domnului omul nu poate decât să-şi constate neputinţa de a înţelege şi de a explica altora minunea, drept pentru care ierarhul invocă rugăciunile obşti pentru a tâlcui această pericopă (§1). Frica este străină celor ce-l cunosc pe Dumnezeu, de aceea şi îngerul o îndeamnă pe Fecioară să nu se teamă (§2), mai ales că urmează să devină „mare templu al dumnezeirii", întrucât prin harul divin a primit îngăduinţa de a-l cuprinde pe Cel necuprins (§3). Episcopul insistă asupra realităţii zămislirii Logosului divin în pântecele Fecioarei, miza fiind îndepărtarea nedreptăţii firii omeneşti, nu desfiinţarea naturii (§4). Strâns legat de acest rol al Fiului stă şi numele pe care îl vesteşte îngerul, „Iisus" reflectând calitatea de Mântuitor al tuturor, iar dacă simplul nume supune toată creaţia, cu atât mai mare este puterea Celui ce-l poartă (§5). Sfântul Petru subliniază că este nepotrivită iscodirea modului în care Logosul este Fiu al Dumnezeu din veşnicie şi deopotrivă Fiu al Fecioarei (§6). Cert este că Dumnezeu care era în Hristos „dăduse în Hristos împărăţia pentru Sine şi a adăugat trupului asumat însuşiri pe care dumnezeirea le posedase întotdeauna (§7). Prin acest „schimb" divin oamenilor li se oferă Împărăţia cerurilor în locul neputinţelor şi a limitelor naturii noastre (§8). Aceast Împărăţie este veşnică şi o astfel de perspectivă ar trebui să ne motiveze să depunem toate eforturile pentru a o dobândi, cel puţin într-o măsură egală cu sforţările pe care le facem pentru a ne însuşi demnităţile şi bunurile vremelnice şi inutile ale acestei lumi (§9).

Subtext

Lectura omiliilor la Buna Vestire scoate în evidenţă o serie de indicii interesante pe mai multe paliere. Un prim aspect îl reprezintă relaţia lor cu predicile la Naşterea Domnului, făcând parte, după cum am mai spus, din ciclul omiletic al nativităţii. Alejandro Olivar le consideră din capul locului autentice şi cele mai frumoase pe care le-a rostit Petru Chrysologul, drept pentru care „nu este de mirare că au fost transcrise pe scară largă pentru a fi incluse în omiliare medievale și citate masiv de autori din toate secolele"[42].

Alcătuite în stilul concis, specific al Sfântului Petru, cuvântările se limitează la tâlcuirea unor părţi din pericopa evanghelică de la Luca după cum urmează:

Omilie	*Text biblic*
CXL	*Lc* 1, 26-

[42] Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico*, Abadia de Montserrat, 1962, p. 202.

	29
CXLII	*Lc* 1, 30-38
CXLIII	*Lc* 1, 26-29
CXLIV	*Lc* 1, 30-32

Celor patru predici li se adaugă de către unii cercetători şi o a cincea[43], omilia CXLI (De incarnatione Christi), care abordează întruparea Mântuitorului în general şi nu vizează în mod particular momentul Bunei Vestiri, nici pasajul lucanic, motiv pentru care o vom exclude deocamdată.

Ţinând cont de această delimitare a conţinutului se pot stabili posibile relaţii între piesele omiletice păstrate de la Petru Chrysologul. Astfel, Sermo CXLI conţine în epilog precizarea „primeşte dacă nu cu credinţă, măcar cu cuviinţă cele ce trebuie spuse de înger, şi întrucât vă este de ajuns predica de astăzi, sfinţi fraţi, suntem nevoiţi să amânăm şi să dezbatem (acestea) în cuvântarea următoare" (§5). Putem deduce că acea „sequenti sermone" ar putea fi omilia CXL sau CXLIII, în care vor fi tâlcuite cuvintele îngerului. Pe de altă parte, sermo CXLII pare să completeze conţinutul omiliei CXLIII sau o alta care nu a mai fost păstrată[44]. O eventuală relaţie de continuitate între predicile CXLIII şi CXLIV este probabilă[45], dar nu certă[46].

Un alt aspect particular pe care îl expun aceste omilii îl constituie învăţătura mariologică, ceea ce este destul de semnificativ dacă avem în vedere că episcopul Ravennei le rosteşte în preajma organizării celui de-al III-lea Sinod Ecumenic (Efes, 431), şi imediat după aceea până în ajunul Sinodului IV Ecumenic (Calcedon, 451).

Tocmai de aici reiese importanţa explicaţiilor sale. Întâi de toate pentru că ele reprezintă mărturii clare dintr-o perioadă dominată de controversele hristologice, care au consecinţe severe asupra mariologiei. Referinţele sumare la nestorianism şi miafizitism ne oferă indicii asupra modului în care erau apreciate de unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai papilor Celestin[47], Sixt şi Leon cel Mare.

---

[43] Michael O'Carroll, „Peter Chrysologus, St., Doctor of the Church (c. 400-c. 450)", în idem, *Theotokos: A Theological Encyclopedia of the Blessed Virgin Mary*, The Liturgical Press, Oregon, [2]2000, p. 284. Corrado Maggioni, „La Vergine Maria nel primitivo ciclo del Natale", p. 109.

[44] Alejandro Olivar, *Los Sermones*, p. 273.

[45] Franco Sottocornola, *L' anno liturgico*, p. 256-266.

[46] Alejandro Olivar, *Los Sermones*, p. 273.

[47] Mario Spinelli, „Introduzione", în Pier Crisologo, *Omelie per la vita quotidiana*, traduzion, introduzione e note a cura di Mario Spinelli, Citta Nuova Editrice, Roma, 1978, p. 8.

Deşi nu îşi propune să expună într-o manieră savantă şi elaborată chestiunea mariologiei, Sfântul Petru face câteva referiri la Maica Domnului în corpusul omiletic care ne-a fost transmis[48] şi cu precădere în omiliile la Buna Vestire şi la Naşterea Domnului. Spre deosebire de contemporanii săi răsăriteni, episcopul Ravennei are o abordare destul de pragmatică, mărginindu-se la enunţarea elementelor de doctrină strict necesare. De altfel îi repugnă orice discuţie inutilă pe teme dogmatice care îi îndepărtează pe creştini de la adevărul esenţial, cum reiese şi din Epistola pe care i-o adresează arhimandritului Eutihie, care se plângea de atitudinea lui Flavian – întâistătătorul Constantinopolului: „Prin darurile tainice magii l-au mărturisit drept Dumnezeu pe Iisus [ce şedea] în leagăn, şi preoţii dezbat cu o iscodire supărătoare cine ar fi cel ce s-a născut de la Duhul Sfânt prin naştere feciorelnică”[49].

Aceeaşi idee o regăsim în concluzia omiliei CXLV (De generatione Christi):

> „Legile omeneşti pun capăt tuturor litigiilor şi disputelor în mai puţin de 30 de ani[50], iar Hristos după aproape 500 de ani de la naşterea Sa suportă oare certuri cu privire la naştere Sa, şi îngăduie controverse cu privire la statutul Său? Ereticule, încetează să-L mai judeci pe Judecătorul tău şi adoră-l în ceruri pe Dumnezeu pe care magul l-a adorat pe pământ” (§10).

Caracterul speculativ al hristologiei răsăritene pare să fie motivul unei varietăţi terminologice care seamănă confuzie în doctrină, spre deosebire de „puritas latina”:

> „Să vină, să asculte cei ce cu tulburarea grecească se silesc să întunece claritatea latină, [folosind] ἀνθρωποτόκον, χριστοτόκον, ca să înlăture ca nişte blasfemiatori [termenul] θεοτόκον” (§6).

Dar deşi se prezintă ca un apărător al formulei θεοτόκος, Sfântul Petru Chrysologul nu foloseşte totuşi echivalente latine – care să reflecte acea „claritate” a limbii pe care o evocă – şi evită expresii corespunzătoare precum *Mater Dei*, *Deipara*, *Dei Genetrix* întrucât poartă cu ele încă o conotaţie păgână[51]. Episcopul Ravennei foloseşte în schimb

---

[48] F. Sottocornola, „Il contenuto mariano dei sermoni di Pietro Crisologo”, în *Ravennatensia* 8 (Cesena, 1983), p. 13-42. Pentru o analiză a viziunii ierarhului din Ravenna pe marginea acestor aspecte a se vedea Boguslaw Kochamewicz, *La Vergine Maria nei sermoni di son Pietro Crisologo* (coll. Dissertationes ad laurea in Pontificia Facultate Theologica «Marianum»), Marianum, Roma, 1998.

[49] *Epistola Petri Ravennatisnatis Episcopi ad Eutychem Abbatem*, în *Concilia* (vol. IV. col. 36, ed. Labbe; vol. II. col. 21, ed. Hardouin)

[50] Aluzie la o prevedere juridică adoptată în anul 424 cf Codex Theodosianus, 4.14.1.

[51] Luigi Gambero, *Mary and the Fathers of the Church. The Blessed Virgin Mary in Patristic Thought*, Ignatius Press, 1999, p. 293. Dacă cercetăm pasajele omiletice păstrate de la Nestorie vom sesiza că exact acesta este motivul pentru care „ereticul” a respins termenul Θεοτόκος: „am zis deja de multe ori că dacă cineva dintre voi sau oricare ar fi mai simplu ar prefera termenul «Θεοτόκος», pe mine nu mă deranjează; numai să nu faceţi din Fecioară o zeiţă”

termenul *virgo* sau pur şi simplu numele propriu *Maria*, căruia îi atribuie semnificaţia de *domina* (stăpână)[52]:

> „căci Maria înseamnă în limba ebraică *stăpână*. Deci îngerul o numeşte *stăpână*, ca tremurul roabei să se îndepărteze de la [cea ce avea să fie] maica Stăpânului, întrucât însăşi autoritatea Odraslei ei face ca ea să se nască şi porunceşte să fie numită stăpână." (CXLII.2)

Fără explicaţii complicate ierarhul pune în lumină învăţătura Sinodului de la Efes stimulând mai degrabă afecţiunea auditoriului când pune accentul pe feciorie şi maternitate care se manifestă miraculos şi simultan în persoana Sfintei Maria. Cu toate acestea prezentarea mariologiei de către Sfântul Petru Chrysologul a fost destul de îndrăzneaţă şi inovativă dacă ţinem cont de epoca în care a formulat-o, chiar dacă astăzi ne-ar părea *clasică*, *tradiţională* şi chiar banală.

Pentru a pune în valoare persoana excepţională a Mariei în istoria omenirii şi rolul ei în iconomia mântuirii, episcopul Ravennei se concentrează pe câteva elemente devenite între timp *loci communes* în mariologia patristică:

a) Paralela Eva-Maria
b) Fecioria
c) Maternitatea

Un prim motiv marial care s-a bucurat de atenţia Părinţilor Bisericii din Roma, Lyon şi Cartagina încă din a doua jumătate a veacului al II-lea este paralelismul Eva-Maria: Sfinţii Iustin Martirul[53] şi Irieneu[54], respectiv Tertulian[55] pun în antiteză neascultarea Evei care a dus la pierzarea omenirii cu smerenia şi ascultarea Mariei prin care umanitatea este izbăvită de legăturile păcatului, raportul fiind oarecum complementar analogiei Adam-Hristos/Adam cel Nou[56].

Sfântul Petru Chrysologul face şi el câteva remarci în acest sens arătând că „pentru aceasta a vrut Hristos să se nască, pentru ca precum prin Eva moartea a venit la toţi, astfel prin Maria viaţa să se întoarcă la toţi" (XCIX.5). Tâlcuind cuvintele îngerului „Binecuvântată (eşti) tu între femei", predicatorul subliniază că „Maria cea binecuvântată se bucură, este admirată şi este cinstită în acea [maternitate] prin care Eva pedepsise pântecele blestemat. Şi într-adevăr, (femeia) care era mai înainte mama celor

---

Nestorius*, Nicht sicher einzuiordende Fragmente*, III, în Dr. Friedrich Loofs, *Nestoriana. Die Fragmente des Nestorius*, Halle, 1905, p. 353.

[52] Pentru o trecere în revistă a semnificaţiilor şi posibilelor etimologii ale numelui propriu a se vedea şi Richard Kugelman, „The Holy Name of Mary", în Juniper B. Carol, *Mariology*, vol. 1, The Bruce Publishing Company, Milwaukee, 1955, p. 411-423.

[53] Iustin Martirul, *Dialogus cum Tryphone*, 100, *PG* 6:709-712.

[54] Irineu de Lyon, *Adversus haereses*, III.32.1, *PG* 7, 958-959.

[55] Tertulian, *De carne Christi*, 17, *CSEL* 70, p. 233.

[56] Walter J. Burghardt, „Mary in Western Patristic Thought", în Juniper B. Carol, *Mariology*, vol. 1, p. 114-116.

supuşi morţii prin natura lor a devenit acum mama celor vii prin har" (CXL.4). Însuşi dialogul pe care îl poartă arhanghelul cu Maria este pus în antiteză cu episodul din Eden în care îngerul cel căzut se adresează Evei luând chip de şarpe:

> „Fraţilor, astăzi l-aţi auzit pe înger că vorbeşte cu femeia despre restaurarea omului. Aţi auzit că s-a vorbit despre întoarcerea omului la viaţă din înseşi căile prin care căzuse spre moarte. Vorbeşte îngerul, vorbeşte cu Maria despre izbăvire, întrucât cu Eva îngerul vorbise despre pierzare" (CXLII.1).

Analogia este dusă şi mai departe, fiind aplicată momentului creării Evei: „Cel ce a scos-o pe femeie din coasta bărbatului, El însuşi îl restaurează pe om din pântecele femeii, El însuşi îl realcătuieşte pe bărbat din trupul fecioarei" (CXLIII.10). Practic, Sfânta Fecioară pune capăt „blestemului" şi inaugurează o nouă epocă a umanităţii, dechizând „era" binecuvântării[57].

Dar Maria nu se deosebeşte de Eva doar prin supunerea ei faţă de voinţa dumnezeiască ci mai ales prin viaţa în care transpune ascultarea de porunci, manifestată îndeosebi prin înfrânare (castitas). Fecioria (virginitas) este *virtus*, deopotrivă putere şi virtute, calitate morală de excepţie a Maicii Domnului, prin care se aseamănă îngerilor – ce posedă castitatea prin însăşi natura lor –, dar caracterul voluntar, şi implicit meritoriu, al virtuţii îi conferă o valoare superioară:

> „Pentru că fecioria este întotdeauna însuşirea îngerilor. A trăi în carne, dar dincolo de carne nu este o viaţă pământească, ci una cerească. Şi dacă vreţi să ştiţi, a dobândi slava îngerească este un lucru mai mare decât a o avea (înnăscută). A fi înger este însuşirea fericirii, iar a fi fecioară este lucrarea virtuţii" (CXLIII.3).

Această lucrare a virtuţii este dublată de acţiunea harului dumnezeiesc prin care fecioria este păstrată şi în timpul zămislirii, şi al naşterii, dar şi după naştere. Prin expresia „Virgo concipit, virgo parturit, virgo permanet" (CXVII.3), Sfântul Petru pare că împrumută formula Fericitului Augustin[58], dar în realitate se înscrie într-o veritabilă tradiţie din care fac parte Zeno de Verona[59], Sfântul Ambrozie[60] şi Ieronim[61] şi Maxim de Turin[62], respectiv papa Leon cel Mare[63], contemporanii episcopului Ravennei.

---

[57] Boguslaw Kochaniewicz, „La Vergine Maria e la pienezza dei tempi nel mistero dell'incarnazione secondo San Pietro Crisologo", în *Vox Patrum* 19 (1999), p. 331.

[58] Augustin, *Sermo* 196, *PL* 38:1019: „Virgo concepit, miramini; virgo peperit, plus miramini; post partum, virgo permansit". *Sermo*, 170, *PL* 38:928: „non ex modo concupiscentiae hominis et feminae: virgo credidit, virgo concepit, virgo peperit, virgo permansit.", *Sermo* LI, *PL* 38: 343: „Illa enim virgo concepit, virgo peperit, virgo permansit."

[59] Zeno de Verona, *Tractatus*, II.8.2, *PL* 11:414-415.

[60] Ambrozie, *Epistola* 42, *PL* 16:1174.

[61] Ieronim, *Epistola* 49, *CSEL* 54, p. 386.

[62] Maxim de Turin, *Omilia* V, *PL* 57:235: „Virgo est, cum concipit, virgo cum parturit, virgo post partum".

„Pururea fecioria" Maicii Domnului – înainte, în timpul şi după naştere – este exprimată şi prin apelul la imaginea casei din Nazaret ale cărei zăvoare rămân închise încât „casa însăşi să nu observe că este înconjurată" (CXLII.5). Găsim aici o aluzie la textul din Cântarea Cântărilor 4, 12 aplicat Fecioarei Maria[64], trimitere pe care o reia şi într-o omilie la Naşterea Domnului:

> „Bun rodul pântecelui tău, bun pântecele pentru că oaspetele ceresc, locuitorul divin, a coborât astfel ospitalitatea în pântece ca să nu cunoască limitele corpului, astfel a ieşit din sălaşul pântecelui, ca poarta fecioriei să nu se deschidă şi a împlinit ceea e cântat în Cântarea Cântărilor: *grădină încuiată, mireasa mea, şi izvor pecetluit* (4,12)" (CXLV.4).

Pecetea fecioriei şi însemnele ei (virginitatis insignia) (CXLIV.2) sunt indicate de către Sfântul Petru în special prin termenul *integritas*, cu un evident sens de puritate, neprihănire, castitate desăvârşită. Prin înfrânarea ei Maria devine „regina totius castitatis" (CXLIII.7), iar virtutea ei atinge potenţialul real în zămislirea şi naşterea supranaturală:

> „Fecioară, nu natura, ci harul te-a făcut pe tine mamă, bunăvoinţa (dumnezeiască) a vrut să fi numită mamă, ceea ce castitatea nu permitea; în zămislirea ta, în naşterea ta curăţia a sporit, înfrânarea a crescut, neprihănirea a fost întărită, fecioria a fost consolidată, ca toate virtuţile să continue fără încetare" (CXLIII.7).

Prin urmare maternitatea este lucrarea harului dumnezeiesc prin care Sfânta Fecioară devine parte a planului de restaurare a întregii omeniri prin întruparea Cuvântului lui Dumnezeu. Acest act stă sub semnul miracolului, iar medierea îngerului – cuprins el însuşi de teamă şi uimire – ar trebui să ne fie suficientă pentru a înţelege că taina întrupării nu trebuie iscodită, nici nu poate fi înţeleasă de om. Fecioara Maria este asemănat cu un sanctuar în care dumnezeirea îşi face sălaş căci: „înseşi mâinile lui Dumnezeu îşi zideşte sieşi sfântul templu al corpului (Său) înlăuntrul pântecelui Născătoarei" (CXLI.2, CXLIII.8). Ca slujitor al minunii, arhanghelul însuşi participă la această lucrare: „îngerul zideşte din tina cărnii noastre, printr-un meşteşug negrăit, un templu al majestăţii dumnezeieşti" (CXLII.1), iar

> „Fecioara descoperă în sine pe Cel ce era dintru început la Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul, şi devine mare templu al dumnezeirii, cea care era sălaş micuţ al omenităţii, iar mărimea pântecelui feciorelnic Îl cuprinde pe Cel pe care nu-l putea cuprinde micimea corpului omenesc" (CXLIV.3).

Imaginea sanctuarului pune în valoare caracterul antinomic al minunii, care reuneşte cele contradictorii: „Femeia îl purta pe Dumnezeu (ca) într-un templu

---

[63] Leon cel Mare, *Sermo* 22.2, *PL* 54:195: „divina potestate subnixum est, quod virgo conceperit, quod virgo pepererit, et virgo permanserit".

[64] Ieronim, *Adverus Iovinianum*, I, *PL* 23:265.

feciorelnic, prin urmare, a dobândit cinstea maternităţii şi nu pierde slava fecioriei" (LIX.7).

In virgineo templo (LIX, CIII) are loc taina întrupării, unirea umanului cu dumnezeirea fiind desemnată prin verbul *misceo* (a amesteca) şi substantivele *mixtio* (amestec) şi *commercium* (schimb, relaţie, uz comun), care încearcă să surprindă raportul dintre cele două firi[65]. Nu este vorba propriu zis de amestecarea şi schimbarea pe care le neagă formula de la Calcedon (ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέτως), ci mai degrabă termenii au în vedere comunicarea intimă a proprietăţilor, sau însuşirea caracteristicilor specifice celeilalte firi. Totuşi, în viziunea ierarhului din Ravenna un astfel de raport pare a se stabili între dumnezeire şi trup, respectiv carne (ipsius Dei cum carne commercium, CXL.1; commercium divinitatis et carnis, CXLIII.1; terreni corporis inire commercium, CXLVII.1; terreno corpori coeleste commercium, CLVI.5; carnis et Dei repente tantum posse provenire commercium, LXXII.3) şi doar într-o singură instanţă se referă la relaţia/unirea divinului şi a umanului în unul şi acelaşi trup (in uno eodemque corpore divinitatis et humanitatis convenisse commercium, CLX.2).

Petru Chrysologul evită să ofere alte detalii despre acest raport pe care îl mai denumeşte *negotium coeleste* (CXLII.5, XCIII.2) sau *negotium divinum* (CXLIV.2). Mai important este ca păstoriţii săi să înţeleagă locul special pe care Sfânta Maria, deopotrivă maică şi fecioară – *virgo mater* (CXLII, CXLVI, CXLVIII, CLXXV, LVIII, LXVIII) îl are în iconomia mântuirii, întrucât „pe drept toate sunt izbăvite prin intermediul fecioarei, care l-a născut pe Mântuitorul tuturor" (CXLIV.5). Ar mai trebui amintit faptul că acest rol deosebit al Fecioarei este şi mai bine evidenţiată în pasajul: „s-o redea lui Hristos Căruia a fost lăsată zălog când a apărut în pântece" (reddat Christo, cui est in utero pignerata cum fieret, CXL.2). Textul este laconic şi obscur, indicând probabil o includere a Sfintei Maria în planul de răscumpărare al omenirii, fiind „încredinţată drept garanţie" şi rânduită încă de la zămislirea ei să devină Născătoare de Dumnezeu[66]. Pe de altă parte, pasajul a fost apreciat ca o valoroasă mărturie patristică latină în favoarea învăţăturii romano-catolice despre imaculata concepţie[67], deşi nu există nicio referire explicită la faptul că Fecioara a fost ferită de păcatul strămoşesc din momentul zămislirii ei.

Interesantă este şi distincţia pe care o face episcopul apusean între termenii *sponsa* (logodnică) şi *coniux* (soţie, consoartă), folosindu-l cu precădere pe cel dintâi pentru a evidenţia caracterul aparent al relaţiei pe care Sfânta Fecioară o are într-o căsătorie formală cu dreptul Iosif. Dar pentru a nu lăsa vreun dubiu că zămislirea Mântuitorului ar putea fi înţeleasă în cheia de interpretare a cultelor greco-romane, aplică Maicii

---

[65] M. Herz, *Sacrum Commercium*, Karl Zink, Munich, 1958, p. 121-122, 139.

[66] Stéphane Mercier, *Divini ortus claritas*, p. 71, nota 6.

[67] Aidan Carr & Germain Williams, „Mary's Immaculate Conception", în Juniper B. Carol, *Mariology*, vol. 1, p. 361.

Domnului sintagma *sponsa Dei* (CXL), dar şi construcţia *sponsa mater* (CXLVI, CLXXV), cu o valoare antinomică echivalentă cu *virgo mater*.

Sub pretextul unei concentrate exegeze la primul capitol al Evangheliei după Luca, omiliile Sfântului Petru aduc în atenţie destul de multe elemente inedite, formulând în faţa auditoriului său o mariologie îndrăzneaţă, dar cu profunde valenţe hristologice care corespund fondului doctrinar răsăritean standardizat după Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes din anul 431. Chiar dacă astăzi astfel de explicaţii ne par subînţelese şi de-a dreptul banale, sunt de apreciat eforturile episcopului din Ravenna de a face accesibile într-o formă aparent simplă aceste învăţături de credinţă, cuvântările sale contribuind considerabil la clarificarea doctrinei într-o epocă marcată de confuzii şi controverse dogmatice.

II
Omiliile Sfântului Petru Chrysologul la Buna Vestire[68]

Omilia a CXL-a – Despre Buna Vestire

1. Privirea limpede a ochilor noştri ar trebui să fie acum de ajuns ca să poată cuprinde strălucirea naşterii dumnezeieşti. Dar dacă sănătatea deplină sau curăţia ochilor noştri abia suportă [raza soarelui ce răsare], cât de mult trebuie să fie pregătită curăţia privirii lăuntrice, ca să poată primi strălucirea Ziditorului său când răsare şi scânteiază?

2. *În a şasea lună a fost trimis*, zice, *îngerul Gavriil într-o cetate din Galileea al cărei nume era Nazaret la o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif* (*Lc* 1, 26-27). Sfântul Evanghelist indică locul, timpul şi persoana pentru ca să poată fi confirmat adevărul relatării din detaliile clare ale faptelor înseşi. *A fost trimis îngerul la o fecioară logodită.* Dumnezeu trimite la fecioară un peţitor înaripat. Căci Cel ce oferă harul primeşte în schimb credinţa, Cel ce dă arvuna primeşte zestrea şi Cel ce dezleagă făgăduinţa unirii feciorelnice, oferă darul puterii (dumnezeieşti). Mijlocitorul zboară grabnic la cea logodită, ca să ţină departe de logodnica lui Dumnezeu [consumarea] căsătoriei omeneşti şi să împiedice afecţiunea, dar nu ca să o îndepărteze pe fecioară de Iosif, ci s-o redea lui Hristos, Căruia a fost lăsată zălog când s-a ivit în pântecele (Sfintei Ana). Deci Hristos o primeşte pe logodnica Sa, nu o răpeşte pe a altuia, nici nu face separare, întrucât uneşte cu Sine toată făptura Sa într-un singur trup. Dar să ascultăm ce vesteşte îngerul.

3. *Intrând la ea, a zis: Bucură-te (ceea ce eşti) plină de har, Domnul este cu tine* (*Lc* 1, 28). În acest glas e ofranda, jertfa slujirii, nu simplul act al salutării. *Bucură-te*

---

[68] Textul folosit pentru traducere este cel al ediţiei critice stabilite de către Alejandro Olivar în *CCL* 24B, p. 864-885, şi corectat de Gabriele Banterle în ediţia *Opere di San Pietro Crisologo. Sermoni* / 3 [125-179], edit. Gabriele Banterle, Biblioteca Ambrosiana/Citta Nuova Editrice, Milano / Roma, 1997, p. 90-129.

înseamnă: primeşte harul, nu te speria, să nu fi tulburată în ceea ce priveşte [limitele] firii. *Plină*, pentru că (şi) în alţii (va veni) harul, (iar) în tine va veni, de asemenea, toată plinătatea harului. *Domnul este cu tine*. Ce înseamnă *Domnul este în tine*?[69] Pentru că vine la tine nu pentru a te vizita, ci se pogoară în tine în chipul unei noi taine pentru a Se naşte.

4. A adăugat şi: *Binecuvântată (eşti) tu între femei* (*Lc* 1, 28). Pentru că Maria cea binecuvântată se bucură, este admirată şi este cinstită în acea [maternitate] prin care Eva pedepsise pântecele blestemat. Şi într-adevăr, cea care era mai înainte mama celor supuşi morţii prin natura lor a devenit acum maica celor vii prin har.

5. *Când auzise, s-a tulburat de cuvântul lui* (*Lc* 1, 29). De ce s-a tulburat de cuvânt, [dar nu] când a văzut persoana (îngerului)? Pentru că îngerul venise curtenitor în înfăţişare, puternic în război, blând în purtare, cutremurător în cuvânt, arătând cele omeneşti (în înfăţişare) şi promiţând cele dumnezeieşti. Prin urmare vederea (îngerului) o îngrijorase doar puţin pe fecioară, dar auzul (cuvintelor lui) a tulburat-o peste măsură; prezenţa mesagerului a mişcat-o prea puţin, însă autoritatea Celui ce l-a trimis a zdruncinat-o cu toată puterea. Şi ce să mai spunem multe? (Fecioara) înţelege curând că în ea este primit Judecătorul ceresc, îndată după ce îl văzuse şi îl privise pe mesagerul ceresc. Prin chiar gestul curtenitor şi prin afecţiune sfântă, Dumnezeu o preschimbă pe fecioară în maică pentru Sine, Domnul o preschimbă pe roabă în părinte pentru Sine; cu toate acestea cele lăuntrice sunt tulburate, mintea fuge, situaţia însăşi este cutremurătoare când Dumnezeu, pe care nu-l cuprinde nicio făptură, primeşte (să se sălăşluiască) în sânul (ei) şi Se alcătuieşte [pe Sine] ca om.

6. *Şi cugeta fecioara ce fel de închinăciune poate să fie aceasta* (*Lc* 1, 29). Dragostea voastră să observe, precum am spus, că fecioara nu a consimţit unei salutării verbale, ci faptelor înseşi, iar adresarea nu a fost [semnul] unei politeţi obişnuite, ci a fost puterea deplină a virtuţii cereşti. Deci fecioara cugetă, întrucât a răspunde grabnic e proprie superficialităţii omeneşti, iar a cugeta este, într-adevăr, însuşirea unei mari responsabilităţi şi a unei depline judecăţi mature. Cel, care nu este uimit de mintea acestei fecioare şi nu se miră de sufletul (ei), nu cunoaşte de ajuns cât de mare este Dumnezeu. Cerul se înspăimântă, îngerii tremură, făptura nu rabdă, natura nu e de ajuns [să-L încapă] şi o singură fată tânără îl cuprinde pe Dumnezeu astfel în sălaşul sânului ei, Îl primeşte, şi Îl dezmiardă ca să ceară – drept chirie pentru sălăşluire – pacea pentru pământ, slava pentru ceruri, izbăvirea pentru cel pierdut, viaţă pentru cei morţi, înrudirea celor pământeşti cu cele cereşti, unirea lui Dumnezeu însuşi cu carnea şi să caute răsplatire pentru păcatele (ei), şi să împlinească acel (cuvânt) al proorocului: *Iată fiii sunt moştenirea Domnului, răsplata rodului pântecelui* (*Ps* 126, 3).

7. Dar acum cuvântarea ajunge la sfârşit până când, dacă va îngădui Dumnezeu şi ne va permite timpul, vom vorbi mai pe larg despre naşterea din Fecioară.

---

[69] Forma *tecum* este înlocuită cu *in te*.

Omilia a CXLII-a – (A doua) despre Buna Vestire

1. Fraţilor, astăzi l-aţi auzit pe înger că vorbeşte cu femeia despre restaurarea omului. Aţi auzit că s-a vorbit despre întoarcerea omului la viaţă din înseşi căile prin care căzuse spre moarte. Îngerul vorbeşte, vorbeşte cu Maria despre izbăvire, întrucât cu Eva îngerul vorbise despre pierzare. Aţi auzit cum îngerul zideşte din tina cărnii noastre, printr-un meşteşug negrăit, un templu al majestăţii dumnezeieşti. Aţi auzit că, printr-o taină de neînţeles, Dumnezeu este aşezat pe pământ şi omul în cer. Aţi auzit că, dintr-un motiv nemaiauzit, omul este unit cu Dumnezeu într-un singur trup. Aţi auzit că, prin îndemnul îngeresc, natura firavă a cărnii noastre a fost întărită să poarte toată slava dumnezeirii.

2. Astfel, ca nu cumva nisipul corpului nostru plăpând să fie copleşit în Maria sub apăsarea zidirii cereşti şi să nu se frângă mlădiţa firavă [a naturii noastre] în fecioara care avea să poarte rodul întregului neam omenesc, glasul îngerului a alungat teama celei ce voia să fugă, zicând: *Nu te teme Maria* (*Lc* 1, 30). Înainte de această întâmplare vrednicia fecioarei este vestită de numele ei, căci Maria înseamnă în limba ebraică *stăpână*. Deci îngerul o numeşte *stăpână*, ca tremurul roabei să se îndepărteze de la [cea ce avea să fie] maica Stăpânului, întrucât însăşi autoritatea Odraslei sale face ca ea să se nască şi porunceşte să fie numită stăpână.

3. *Nu te teme Maria, ai aflat har* (*Lc* 1, 30). Este adevărat că cel ce a aflat har, nu cunoaşte frica. *Ai aflat har*. De la cine? *De la Dumnezeu* (*Lc* 1, 30). Binecuvântată (e) cea care – singura dintre oameni – a meritat să audă înaintea tuturor: *Ai aflat har*. Cât? Cât a spus mai sus: *plină* (de har). Şi cu adevărat plină, încât a turnat şi vărsat (harul) printr-o bogată ploaie peste toată făptura.

4. *Ai aflat har de la Dumnezeu* (*Lc* 1, 30). Când zice aceasta chiar şi îngerul însuşi se miră fie că o femeie [a dobândit] un astfel (de dar), fie că toţi oamenii au aflat viaţa printr-o femeie. Îngerul e uimit că Dumnezeu – Cel pentru care toată făptura este neîncăpătoare – vine întreg în îngustimea pântecelui fecioresc. De aceea îngerul zăboveşte; de aceea, pe drept, o numeşte fecioară şi vorbeşte despre har; de-abia descoperă celei ce-l ascultă împrejurarea; desigur, de-abia se adună din pricina îndelungii agitaţii (proprii) ca să-i explice sensul (întâmplării). Gândiţi-vă, fraţilor, cu ce cucernicie, cu ce cutremur s-ar cuveni şi s-ar potrivi ca noi să fim părtaşi unei astfel de taine, dacă îngerul însuşi e cuprins de frică când risipeşte teama celei ce-l ascultă.

5. *Iată*, *vei lua în pântece* (*Lc* 1, 31). Bine (spune) *vei lua* întrucât carnea nu cunoaşte, condiţia (umană) nu cuprinde, iar natura nu îngăduie (ceea ce va primi Fecioara). *Iată*, *vei lua în pântece*. Cine a ajuns la roadă, mai înainte de a simţi truda pământului şi sudoarea? Cine ia fructele mai înainte să contribuie şi să-şi dea silinţa pentru (creşterea) plantei? Cine ajunge la vreun popas fără să călătorească pe drum?

Cine experimentează dezvoltarea firii[70] în afara firii? Deci fericită şi cu adevărat binecuvântată este Maria, care, fără grijile naşterii, fără greutăţile maternităţii, ajunge la slava atât de înaltă a Odraslei. Binecuvântată este cea care a primit pruncul divin şi l-a păstrat în pieptul său astfel încât să nu ştie de semnele exterioare ale sarcinii. Binecuvântată este cea care astfel a crezut şi a încredinţat doar minţii ei ceea ce primise de la îngerul vestitor al celor cereşti. În casa fecioarei s-a împlinit lucrarea cerească în aşa fel încât, rămânând închise zăvoarele, casa însăşi să nu observe că este împrejmuită.

6. *Vei zămisli şi vei naşte fiu* (*Lc* 1, 31). Cel ce intră şi iese şi nu lasă nicio urmă a intrării şi ieşirii sale este sălăşluitor dumnezeiesc, nu omenesc. Iar Cel ce păzeşte fecioria maicii la zămilirea Sa şi o lasă fecioară prin naşterea Sa, nu e un Om pământesc, ci ceresc. Deci rânduiala cărnii noastre se retrage [din faţa dumnezeirii], natura noastră nu revendică nimic acolo unde, prin Odrasla divină, rânduiala cerească este pregătită potrivit firii dumnezeieşti. Cuvântul despre zămislire şi naştere să nu ostenească mintea celui ce ascultă, nici să tulbure lesne gândul creştinului, când pentru Odrasla cerească sunt împlinite semnele divine ale puterii lui Dumnezeu.

7. *Vei zămisli şi vei naşte fiu*. Nu a zis *ţie*, nu a zis *al tău*. De ce? Pentru că *Sfântul [Care se va naşte din tine] fiul lui Dumnezeu se va chema* (*Lc* 1, 35). Fecioară, nu natura, ci harul te-a făcut pe tine mamă, bunăvoinţa (dumnezeiască) a vrut să fii numită mamă, ceea ce castitatea nu permitea; în zămislirea ta, în naşterea ta curăţia a sporit, înfrânarea a crescut, neprihănirea a fost întărită, fecioria a fost consolidată, ca toate virtuţile să continue fără încetare. Fecioară, dacă toate acestea au fost păzite nevătămate pentru tine, tu ce ai dat [în schimb]? Dacă eşti fecioară, în ce fel poţi fi maică? Dacă eşti logodnică, în ce chip poţi fi mamă? Nimic (nu a fost) micşorat prin Acela, prin care toate au fost sporite pentru tine. Fecioară, Creatorul tău şi-a luat început din tine, Obârşia ta s-a ivit din tine, în mlădiţa ta e Părintele tău, în carnea ta e Dumnezeul tău şi prin tine Cel ce a dat lumii lumina a văzut El însuşi lumina lumii. Deci fiind îndemnată prin înger, Fecioară, să nu îndrăzneşti să-l numeşti pe Acesta fiul tău, ci, după ce-L vei naşte, numeşte-L Mântuitor, întrucât fecioara nu a născut fiu pentru sine, ci a născut pruncul pentru Creator, şi neprihănirea l-a purtat pe Domnul său, nu pe cel zidit, precum spune îngerul: *şi vei chema numele lui Iisus* (*Lc* 1, 31) pentru că în limba ebraică înseamnă Mântuitor.

8. *Şi a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta?* (*Lc* 1, 34). Iată, Maria întreabă şi, dacă cel ce întreabă se îndoieşte, de ce doar Zaharia este găsit vinovat de parcă ar fi iscoditor? Deoarece cunoscătorul inimilor nu a privit cuvintele, ci inimile, şi nu va judeca cele ce se vor spune, ci cele ce se vor simţi. Chiar trebuie cercetată diferita pricină, felul distinct [al fiecărui caz]. Aceasta a crezut în pofida (limitelor) naturii, acela s-a îndoit în privinţa (ordinii fireşti a) naturii. Aceasta cercetează rânduiala întregii lucrării, acela insistă că nu se poate face ceea ce Dumnezeu porunceşte. Acela nu se

[70] Naturae suscipit incrementum – lit. primeşte creşterea naturii.

apropie de credinţă în ciuda exemplelor convingătoare, dar aceasta grabnic ajunge la credinţă fără [să fie nevoie de] vreun exemplu. Aceasta se minunează de naşterea din fecioară, dar acela contestă zămislirea din împreunare. Deci pe drept aceasta vorbeşte, aceasta Îl cunoaşte pe Dumnezeul ei, şi Îl mărturiseşte în trupul ei, [însă] acela tace, până ce l-a adus pe lume din propriul trup pe Ioan, convins [de naşterea] pe care o negase.

9. *Cum va fi aceasta?* (*Lc* 1, 34) De ce? *De vreme ce nu ştiu de bărbat*. Femeie, ce bărbat cauţi? Pe cel pe care l-ai pierdut în Eden? Dă-l înapoi pe bărbat, femeie, întoarce-l pe cel căzut de la Dumnezeu, întoarce-l din tine pe cel care s-a pierdut prin tine, treci cu vederea rânduiala firii şi recunoaşte orânduirea Ziditorului. Acela din tine va lua [fire omenească] şi se va face bărbat, Care întru început te-a făcut şi te-a luat din bărbat. Nu căuta bărbat, încetează lucrarea omului pentru că iscusinţa dumnezeiească[71] e de ajuns pentru restaurarea omului. De aceea Dumnezeu însuşi a venit la tine, pentru că nu ai vrut ca omul să ajungă la Dumnezeu; acum nu carnea [vine] la carne, ci *Duhul Sfânt se va pogorî peste tine* (*Lc* 1, 35), pentru că *ceea ce e născut din carne e carne şi ceea ce [se naşte] din duh, duh este, pentru că Dumnezeu e Duh* (*In* 3, 6). Deci cine se naşte din Duhul este, fără îndoială, Dumnezeu.

10. *Duhul Sfânt se va pogorî peste tine şi puterea Celui preaînalt te va umbri* (*Lc* 1, 35). Puterea lui Dumnezeu o umbreşte, pentru ca să nu fie zdrobită fragilitatea omenească care avea să-L poarte pe Dumnezeu. *Şi puterea celui Preaînalt te va umbri*. Cea pe care umbra puterii dumnezeieşti o protejează să nu cunoască zbuciumul corpului nostru şi să nu caute separarea de lume[72] cea care se vede acoperită de vălul strălucirii cereşti.

11. *De aceea şi sfântul ce se va naşte din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema* (*Lc* 1, 35). Aici nimeni nu înţelege *sfânt* în (sensul) comun, ci în acel (sens) unic, cu care este proclamat în cele cereşti: *sfânt sfânt, sfânt, Domnul Dumnezeu Savaot* (*Is* 6, 3)

12. Maria e trimisă la Elisabeta, fecioara la cea stearpă, copila la cea vârstnică, întrucât ambele obţin ca într-o evlavioasă întrecere şi deopotrivă află (ceva): una (dobândeşte) credinţa dintr-un (fapt) fără precedent, cealaltă (câştigă) virtutea din starea impusă ei[73].

13. *Iată roaba Domnului, fie mie după cuvântul tău* (*Lc* 1, 38). Cea care e numită de înger stăpâna, ea însăşi se recunoaşte pe sine şi mărturiseşte că este roabă, întrucât sufletul credincios se înalţă în supunere prin cununile binefacerilor, sporeşte în har, nu se repede spre aroganţă, nu se aprinde spre mândrie. *Fie mie după cuvântul tău*. Cea care crede cuvântului, pe merit a zămislit Cuvântul – *la început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul* (*In* 1, 1) – şi ajunge la împlinirea (minunii) cea care a consimţit la taina credinţei (doar) din auzire (*Rm* 10, 17). Cât de mult păcătuieşte

[71] Ars divina.

[72] Secretum mundanae habitationis – lit. separarea de sălăşluirea în lume.

[73] De necessitate – lit. din nevoie.

ereticul, care nu crede după cele petrecute[74], când o vede pe aceasta ce crede atât de mult înainte ca ele să se întâmple[75].

Omilia a CXLIII-a – (A treia) despre Buna Vestire

1. Cuvântarea despre naştere vă este datorată, dar se cuvine mai degrabă a crede taina de nedescris a naşterii dumnezeieşti decât a o dezbate. Fecioara a născut. În ce chip va descrie cuvântul omenesc ceea ce natura nu are, obişnuinţa nu cunoaşte, raţiunea nu ştie, mintea nu înţelege, de care cerul se înspăimântă, pământul se uimeşte, făptura se minunează. În fine, evanghelistul, precum descoperă prin cuvânt omenesc zămislirea din fecioară, naşterea din fecioară, astfel le învăluie în taina divină şi face ca omul să nu îndrăznească să iscodească ceea ce e poruncit a crede. Cine poate ajunge la taina lui Dumnezeu, la naşterea din fecioară, la motivele întâmplării, la rânduiala veacurilor, la unirea dintre dumnezeire şi carne, la (Cel ce este) om şi Dumnezeu, singurul Dumnezeu?

2. Evanghelistul zice astfel: *A fost trimis îngerul Gavriil de Domnul într-o cetate din Galileea, al cărei nume era Nazaret, la o fecioară, logodită cu un bărbat ce se numea Iosif, şi numele fecioarei era Maria*. (*Lc* 1, 26-27) *A fost trimis îngerul de Domnul*. Acolo unde e mijlocitor un înger, să înceteze părerea omenească. Acolo unde e un vestitor ceresc, să fie lepădată interpretarea pământească. Curiozitatea omenească să se risipească, acolo unde este un tălmaci ceresc. *A fost trimis îngerul de Domnul*. Cel ce ascultă atent faţă de cel de care este trimis, (acela) evită să cerceteze taina dumnezeirii. Cel ce merită să ştie ceea ce Dumnezeu încredinţează prin înger, acela se teme să afle. Ascultă-l pe Domnul când spune: *Asupra cui mă voi odihni? Asupra celui smerit şi blând şi temător de cuvintele Mele* (*Is* 66, 2). Smerit şi blând. Pe cât e de blând cel ce se supune legilor, pe atât de nesupus este cel ce iscodeşte poruncile dumnezeirii.

3. *A fost trimis îngerul la fecioară*. Pentru că fecioria este întotdeauna însuşirea îngerilor. A trăi în carne, dar dincolo de carne nu este o viaţă pământească, ci una cerească. Şi dacă vreţi să ştiţi, a dobândi slava îngerească este un lucru mai mare decât a o avea (înnăscută). A fi înger este propriu fericirii, iar a fi fecioară este lucrarea virtuţii. Fecioara obţine prin sforţări ceea ce îngerul are de la natură. Deci îngerul şi fecioara reprezintă o slujire (din rânduială) divină, nu omenească.

4. *Intrând la ea îngerul a zis: Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine, binecuvântată (eşti) tu între femei* (*Lc* 1, 28). *Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine!* Vedeţi cu ce daruri e înzestrată fecioara? *Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine! Bucură-te*, adică *primeşte*. Ce? Darul virtuţii, nu al ruşinii. *Bucură-te cea plină de har!* Acesta e harul care a dat cerului slava, pământului pe Dumnezeu,

[74] Post causam – lit. după eveniment.

[75] Ante causam – lit. înainte de eveniment.

neamurilor credinţa, păcatelor sfârşitul, vieţii rânduială, moravurilor disciplină. Îngerul a adus acest har, fecioara a primit izbăvirea ce avea să fie redată lumii.

5. *Bucură-te cea plină de har* (*Lc* 1, 28). Harul e oferit parţial fiecăruia, totuşi Mariei s-a dat plenitudinea harului în întregime deodată. *Toţi*, zice evanghelistul, *am luat din plinătatea lui* (*In* 1, 16). De aceea şi David spune: *s-a pogorât precum ploaia pe lână* (*Ps* 71, 6). Lâna deşi este pe corp, nu cunoaşte patima trupului, astfel şi fecioria deşi este în carne, ignoră păcatele cărnii. Deci, ploaia dumnezeiască se toarnă prin coborâre lină pe lâna feciorelnică şi ascunde întregul val al dumnezeirii îmbibat în lâna cărnii noastre până ce, presat pe furca crucii, s-ar stoarce peste tot pământul în ploaia mântuirii *şi ca picăturile de ploaie (ce cad) pe pământ* (*Ps* 71, 6), ca să ude vlăstarele fragede ale credinţei prin picăturile dătătoare de viaţă, nu să le lase să se usuce. *Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine*.

6. *A fost trimis un înger de la Domnul*. Şi ce zice? *Domnul este cu tine*. Deci era împreună cu fecioara, Cel ce-l trimisese (pe înger) la fecioară. Dumnezeu a mers înaintea vestitorului Său, dar nu s-a îndepărtat de Dumnezeu. Nu poate fi limitat într-un loc Cel ce e în toate locurile şi e întreg pretutindeni Cel fără de care nimic nu e întreg.

7. *Binecuvântată eşti tu între femei* (*Lc* 1, 28). Cu adevărat binecuvântată este cea care deţine şi cinstea fecioriei, dar poartă şi demnitatea maternităţii. Cu adevărat binecuvântată este pentru că a dobândit harul zămislirii dumnezeieşti, dar a purtat şi cununa neprihănirii. Cu adevărat binecuvântată este cea care a primit şi slava mlădiţei divine, dar a devenit şi regina deplinei castităţi. Cu adevărat binecuvântată este cea care a fost mai mare decât cerul, mai puternică decât pământul, mai cuprinzătoare decât lumea, căci pe Dumnezeu pe care lumea nu-L încape, ea singură L-a cuprins, L-a purtat pe Cel ce poartă lumea, L-a născut pe Părintele ei, L-a hrănit pe Cel ce hrăneşte toate cele ce trăiesc. Dar să vedem ce spune evanghelistul.

8. *Maria*, zice, *văzând pe înger s-a tulburat de cuvântul lui* (*Lc* 1, 29). Carnea s-a tulburat, cele lăuntrice sunt neliniştite, mintea tremură, întreg străfundul inimii e uimit întrucât fecioara simte apropierea dumnezeirii când vine îngerul. Templul trupului omenesc a fost tulburat şi au fost zguduite îngustimile sălăşului de carne, când toată măreţia lui Dumnezeu a fost aşezată în pieptul feciorelnic şi atâta putere s-a îngrămădit în limitele înguste ale inimii.

9. Dar dacă (vă) e pe plac, înainte să pătrundem în taina credinţei creştine, să ne adresăm celor care socotesc naşterea fecioarei, taina mare a credinţei, restaurarea izbăvirii omeneşti drept o nedreptate făcută dumnezeirii. Vine Dumnezeu la fecioara, adică Meșterul la lucrarea sa, Ziditorul la făptura sa. Oare când restaurarea unei lucrări nu aduce un plus de cinste meșterului? Dacă făuritorul ar repara zidirea sa oare cinstea nu i-ar fi socotită spre slavă? Ca să nu-şi piardă lucrarea sa, oare n-ar reînnoi-o când (aceasta) se învecheşte şi n-ar înălţa-o când se prăbuşeşte şi n-ar restaura-o mai bine când e distrusă? Deci ceea ce se petrece în naşterea din fecioară nu e o ofensă pentru Ziditor, ci este izbăvirea creaturii. Dacă Dumnezeu l-a făcut pe om, cine îi va reproşa că

l-a făcut din nou? Şi de ce este socotit nedemn a fi realcătuit din carne ceea ce e considerat demn de alcătuit din tină? Ce e mai de preţ: carnea sau tina? Deci cu cât e mai preţioasă materia restaurării noastre, cu atât mai mare e slava.

10. Sau când nu e Dumnezeu plăsmuitor al omului în pântece? Ascultă-l pe Iov: *Mâinile tale m-au făcut şi m-au zidit* (*Iov* 10, 8) Şi apoi: *ca pe lapte m-ai închegat, m-ai îmbrăcat în piele şi în carne, m-ai ţesut din oase şi vine, mi-ai dat viaţă şi milă* (*Iov* 10, 10-12). Şi David: *tu m-ai alcătuit şi pus peste mine mâna Ta* (*Ps* 138, 5). Şi lui Ieremia [îi spune] Dumnezeu: *Înainte de a te fi (zămislit) în pântece te-am cunoscut şi înainte de a ieşi din pântece, te-am sfinţit* (*Ier* 1, 5). Deci dacă (Dumnezeu) modelează trăsăturile lui Iov în pântecele părintelui, dacă lui David i-a unit membrele în pântecele maicii lui, dacă l-a sfinţit pe Ieremia înainte de a ieşi din pântece, dacă pe Ioan l-a umplut de Duhul Sfânt în pântece sterp, ce este de mirare dacă (El Se) sălăşluieşte în pântecele fecioarei? Cel ce a scos-o pe femeie din coasta bărbatului, El însuşi îl restaurează pe om din pântecele femeii, El însuşi îl realcătuieşte pe bărbat din trupul fecioarei. Şi la fel, omule, cele ce ţie îţi par noi, pentru Dumnezeu sunt socotite vechi.

11. Dar spui: ce nevoie (era) ca să se nască (din fecioară) Dumnezeu, Căruia îi era suficientă puterea să împlinească (izbăvirea)? Ce nevoie? Pentru ca El, născându-Se, să restaureze natura pe care a făcut-o întrucât ceea ce a fost zidit să zămislească spre viaţă, zămislea spre moarte. Prin păcatul primului om natura a primit o rană mortală, şi ceea ce trebuia să fie începătura vieţii a început să fie obârşia morţii. Deci aceasta e scopul naşterii, care l-a mânat pe Hristos să se nască, ca naşterea să tămăduiască firea şi vindecarea firii să-i readucă pe fii la viață.

Omilia a CXLIV-a – (A patra) despre Buna Vestire

1. Măreția tainei ne constrânge și sublimitatea evenimentului ne face să amânăm cuvântul despre naşterea lui Hristos. Fecioara a născut: cine va spune? *Cuvântul s-a făcut carne* (*In* 1, 4): cine va povesti? Deci în ce chip va descrie (taina) omul desăvârşit în cuvânt când Cuvântul lui Dumnezeu scoate scâncetul prunciei? Pe cât de multă lumină dăduse steaua magilor care îl căutau pe timpul nopţii, pe atât cuvântul învăţătorului să ofere strălucirea naşterii Domnului celor ascultă ca să se bucure că l-au descoperit pe Hristos, iar nu să îndrăznească să iscodească (minunea); nici nu să desconsidere vârsta Lui fragedă, ci să o cinstească cu daruri. Dar rugaţi-vă, fraţilor, ca Cel ce a crescut treptat în trupul nostru să considere vrednic a creşte încetul cu încetul şi în cuvântul nostru.

2. Astăzi evanghelistul consemnează că îngerul a spus: *Nu te teme Maria, ai aflat har de la Dumnezeu* (*Lc* 1, 30). *Nu te teme Maria*. De ce? Pentru că ai aflat. Nu se teme cel ce află, ci cel ce a pierdut. Aceasta descoperă, primind Odrasla cerească află harul cea care prin naştere nu a pierdut însemnele fecioriei. *Nu te teme Maria*. De ce să se teamă cea care zămisleşte [pe Cel ce e] siguranţa celor ce sunt şi naşte bucuria veacurilor? Nu este frică acolo unde e lucrarea dumnezeiască, nu omenească, acolo unde

este cunoaşterea virtuţii, nu a ruşinii. De ce să se teamă cea pentru care Judecătorul pricinii este protector, iar neprihănirea e martor al nevinovăţiei?

3. *Nu te teme Maria, ai aflat har de la Dumnezeu*. Fecioara descoperă în sine pe Cel ce era dintru început la Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul, şi devine mare templu al dumnezeirii, cea care era sălaş micuţ al omenităţii, iar mărimea pântecelui feciorelnic Îl cuprinde pe Cel pe care nu-l putea cuprinde micimea corpului omenesc.

4. *Nu te teme Maria. Iată*, zice, *vei lua în pântece* (*Lc* 1, 30-31). *Vei lua în pântece*. Din consideraţie era de ajuns să spună *vei zămsili*. De ce accentuează aceasta (zicând) *în pântece*? Ca să arate că zămislirea este o realitate, nu o metaforă, că naşterea este un fapt concret, nu un simbol, că precum Dumnezeu adevărat S-a născut din Dumnezeu adevărat, aşa se naşte cu adevărat din zămislirea trupului omenesc. Fraţilor, în naşterea lui Hristos a fost înlăturată nedreptatea corpului omenesc, nu natura (umană); nici nu este distrusă făptura, ci e osândită vina. Deci e erezie acea (învăţătură) care minte că Hristos ar fi luat un trup eteric, şi inventează că nu ar fi avut carne, ci s-ar fi prefăcut că e om.

5. *Vei lua în pântece*, zice, *şi vei naşte fiu şi vei chema numele Lui Iisus* (*Lc* 1, 31). Ceea ce (este) în ebraică *Iisus*, în greacă *sotir*, aceea înseamnă în latină *salvator*. Deci pe drept toate sunt izbăvite prin intermediul fecioarei, care l-a născut pe Mântuitorul tuturor. *Şi vei chema numele Lui Iisus*. Pentru că în acest nume e adorată toată puterea dumnezeirii; toate care sălăşluiesc în ceruri, toate care locuiesc pământul, toate care sunt ţinute în adâncul iadului, se închină acestui nume, pe acesta îl adoră. Ascultă-l pe Apostol când spune: *ca în numele lui Hristos tot genunchiul să se plece al celor cereşti, al celor pământeşti şi al celor de dedesubt* (*Flp* 2, 10). Acest nume, care a dat orbilor vedere, surzilor auzire, şchiopilor alergare, muţilor grai, morţilor viaţă, şi cu puterea acestui nume este alungată toată puterea diavolului din trupurile posedate. Şi dacă numele e atât de mare, cu cât (mai mult este) puterea Lui? Iar acum îngerul spune cine este Cel Care e chemat prin acest nume.

6. *Şi fiul*, zice, *celui Preaînalt se va chema* (*Lc* 1, 32). Vedeţi că ceea ce fecioara zămisleşte nu e vlăstar pământesc, ci ceresc. Fecioara a născut, dar Dumnezeu L-a dobândit pe Fiul. Deci, cel ce iscodeşte naşterea (Lui) în chip omenesc, ajunge la desăvârşita nedreptăţire a unui astfel de Părinte.

7. *Şi va da*, zice, *Lui Domnul tronul lui David părintelui Său* (*Lc* 1, 32). De aici ereticul scoate la iveală pâcla înşelăciunii sale, aici scorneşte sursa greşelii sale. *Iată*, zice – nu eu zic, ci îngerul – *va da Lui Domnul Dumnezeu*. Oare nu e mai mare cel ce dă decât cel ce prim eşte? Iar cine primeşte nu avusese înainte să primească. Dar noi, fraţilor, să ascultăm aceasta nu ca nişte necredincioşi, ci ca nişte credincioşi şi ceea ce pentru ceilalţi e prilej de rătăcire să fie pentru noi dovada credinţei. *Îi va da Lui Domnul Dumnezeu*. Cine dă? Sau cui dă? Oare nu dă Dumnezeu omului sau dumnezeirea cărnii? *Îi va da Lui Dumnezeu*. Care Dumnezeu? Cu siguranţă Cuvântul, care era la început întotdeauna Dumnezeu. Cui dă? Celui ce *s-a făcut carne şi s-a sălăşluit între noi* (*In* 1,

14). Ascultă-l pe Apostol când zice: *Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine* (*2Co* 5, 19), în orice caz cu Sine, nu cu altul. Deci acest Dumnezeu, care era în Hristos, dăduse în Hristos împărăţia pentru Sine şi a adăugat trupului asumat ceea ce posedase întotdeauna prin dumnezeire, precum e demonstrat din chiar cuvântul îngerului: *va da aceluia Domnul Dumnezeu tronul lui David părintelui Său*. Vezi că atunci când primeşte, e numit fiul lui David, când dă, e numit Fiul lui Dumnezeu; El însuşi a spus: *Toate câte are Tatăl sunt ale Mele* (*In* 16, 15). Şi ce nevoie este de a primi acolo unde există deja puterea de a avea? Spune: *Toate câte are Tatăl sunt ale Mele*. Cine primeşte cele ce sunt ale sale? Sau e o favoare a celui ce dă, dacă ceea ce se dă este deja al celui ce primeşte? Mărturisim că El a primit, dar Acesta e Cel care S-a născut, Care a asumat carnea, Care a primit copilăria, Care a îndurat leagănul, Care s-a supus creşterii în timp[76], Care a primit suferinţă, Care a simţit foamea, Care a suferit setea, Care nu a fugit de numeroasele feluri de nedreptăţi, Care s-a suit pe cruce, Care a îndurat moartea, Care a intrat în mormânt. Ereticule, atribuie-I ceea ce a primit. Sau consideri că Cel ce a primit atâtea nedreptăţi de la oameni respinge cinstea de la Dumnezeu? Sau socoteşti că Cel ce a primit pedepse şi moarte de la vrăjmaşi dispreţuieşte împărăţia care e dată de Tatăl? Ereticule, dacă ai înţelege că ceea ce e specific ofensei, a copilărei, a vârstei, a timpului, a datului, a primirii, a micşorării şi a morţii nu aparţine dumnezeirii, ci corpului, tu nu ai aduce nicio nedreptate Fiului şi nu ai crea nicio diferenţă (de esenţă) în Treime. Dar să ne întoarcem la noi şi să spunem acum cele ce sunt ale noastre.

8. Zice: *Domnul Dumnezeu îi va da lui tronul lui David, părintele său şi va împărăţi peste casa lui Iacov în veci şi împărăţia lui nu va avea sfârşit* (*Lc* 1, 32-33). Cel ce şade în cer întotdeauna cu Tatăl, acum primeşte pe pământ tronul lui David. Cel ce a împărăţit dintotdeauna prin Sine, abia acum a rânduit pentru noi împărăţia veşnică peste casa lui Iacov. Să ne bucurăm, fraţilor, pentru că Cel ce a împărăţit prin Sine, va domni peste noi. Să ne bucurăm, pentru că va veni să împărăţească pe pământ ca să putem şi noi împărăţi împreună cu El. Ascultă-l pe Apostol: dacă pătimim împreună cu El, vom şi domni împreună (*2Tim* 2, 11-12). S-a născut pentru noi şi va veni cu siguranţă ca să dea împărăţia, precum El Însuşi promite: *Veniţi binecuvântaţii Tatălui meu, primiţi împărăţia gătită vouă de la întemeierea lumii* (*Mt* 25,34). A spus: (gătită) *vouă*, nu *mie*. Va veni ca să fie întotdeauna împreună cu noi, ca să stea înaintea ochilor noştri Cel care acum este cuprins atât (de strâns) în inimile noastre. Va veni ca să ofere încredinţare cu privire la familiaritatea (cu El) celor care au dobândit slava din Împărăţia (cerurilor).

9. *Şi împărăţia Lui nu va avea sfârşit* (*Lc* 1, 33). Cel ce crezi în venirea Lui bucură-te pentru că a promis împărăţie fără sfârşit acolo unde este slujire fără sfârşit[77], acolo unde onorurile sunt eterne. Dar cei ce cercetează cele trecătoare de ce nu caută cele netrecătoare? De ce? De ce oare adună cu preţuri ridicate rangurile trecătoare, dar vor să

[76] Suscepit aetates – lit. a primit vârstele.

[77] Sine successore militia – lit. serviciu militar fără înlocuitor.

primească gratuit cele veşnice? Fraţilor, aici sunt pregătite slujirile, aici sunt stabilite rangurile, aici sunt atribuite demnităţile, iar cel ce nu primeşte aici confirmările[78] cu privire la credinţa evangheliei, acolo nu va avea cununa demnităţilor veşnice. Deci, dacă ne încântă slujba în oaste, dacă vrem să slujim în oaste totdeauna, să luăm armele lui Hristos, *să fim treji, veghetori* (*1Tes* 5, 6), să-l biruim pe diavol, să doborâm păcatele, ca să putem primi premiile şi cununile deopotrivă.

[78] Codicellus – lit. înscris, răvaş, testament, act de confirmare.